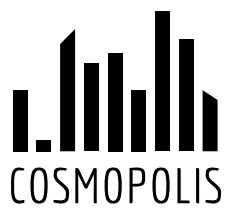

The book cover features a surreal illustration. At the top, a woman's face is shown in profile, looking upwards, with a red poppy flower positioned near her eye. At the bottom, another woman's face is shown in profile, looking downwards, with a red poppy flower near her chin. The background is a light blue sky with a dark blue horizon line. The title is centered in the middle of the cover.

ROBERTA RECCHIOVÁ

Vždycky zbývá naděje

ROBERTA RECCHIOVÁ

Vždycky zbývá naděje

ROBERTA RECCHIOVÁ

Vždycky zbývá naděje

Přeložila Olga Čaplyginová

Roberta Recchia

Tutta la vita che resta

Copyright © Rizzoli, 2024

Copyright © Roberta Recchia, 2024

Czech edition published by arrangement with Laura Ceccacci Literary

Agency through Agentia Literara Livia Stoia.

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2025

Translation © Olga Čaplyginová, 2025

Cover illustrations © Pierre Mornet, 2024

ISBN 978-80-247-1131-7

Mé babičce Agatě

PROLOG

PROBUZENÍ, 1980

Až do konce svých dní si Marisa Ansaldová uchovávala živoucí vzpomínku na ono srpnové probuzení. Jako by to bylo včera, viděla, jak noří obličej do dlaní plných studené vody a otře se chladem. Vzduch se toho dne ani nehnul. Za otevřeným oknem a pláží tam venku bylo tiché moře. Jak sluneční svit postupně stoupal podél kachliček v koupelně, pomalu si rozčesávala vlasy a se špetkou marnivosti si připomněla, že jako dívka mívala tentýž zlatavě hnědý odstín. Pak nechala svůj pohled bez hořkosti sklouznout ke známým svých blížících se padesátých narozenin.

Jako obvykle, i během prázdnin v domě na pláži vstávala brzy. Trávila tyto chvíle o samotě a v tichosti, než se uchýlila jako pokaždé k stejným pohybům, které předcházely rannímu rituálu přípravy kávy a jimiž budila svého manžela.

Toho dne, když si oblékla župan a převázala si ho v pase, však zahlédla v zrcadle na dveřích skříně Stelviův odraz. Zalitý potem stále ještě hluboce spal v jejich posteli. Přepadla ji najednou touha, jako se jí to už dlouho nestalo. Už mezi nimi nebyla ta vášeň jako dřív, ale omlouvali si toto ochabnutí citů únavou, neustálou přítomností dcery v domě

a našpicovaným uchem její matky, které je drželo zpátky. Pomalu se otočila a v přítmí pokoje pocítila náhlou touhu dotknout se jeho nahé hrudi, povískat ho ve vousech.

Možná to bylo představou začínajících prázdnin nebo tichem zhuštěným intimitou, že jí rty projelo mravenčení a pocítila žízeň po jeho drsných polibcích a příjemné teplo mezi stehny.

Vášeň se vynořila stejně netrpělivě jako kdysi. Vtom zaslechla pootevřenými dveřmi kroky své matky Letizie blížící se chodbou. Usmála se pro sebe a smířená s promarněnou příležitostí věnovala manželovi láskyplný pohled a vyšla z pokoje.

A to bylo naposledy, kdy Marisa Ansaldová pocítila tělesnou touhu. Poslední světlý okamžik jejího života „předtím“.

KAPITOLA I

ŽIVOT „PŘEDTÍM“

Ale kdy vlastně tenhle život „předtím“ začal?

Když se rozhodla vzít si Stelvia Ansalda, řekla by jistě Marisa.

Začal přesně v ten okamžik, když se spolu mlčky procházeli po ulici Via del Moro a ona se otočila, aby na něj pohlédla:

„Chci si tě vzít! Pojdme se vzít!“ Řekla to náhle, tónem člověka, který se nezdráhá udělat něco bláznivého.

Zůstal na ni zmateně a udiveně zírat. Nevydal ani hlásku, ale hlavou mu kroužila řada otázek začínajících slovy „co když“, „ale“, „proč“. Pak mu však zamilovanost do téhle ženy s drolíčky zdobícími úsměv na její tváři a s živým a upřímným pohledem, který nedokázal lhát, všechny tyto otázky zodpověděla. Beze slova přikývl. Když ji vzal kolem ramen a stiskl její ruku ve své, začal její život „předtím“.

Bylo to jedné listopadové neděle roku 1956.

Před svatbou se Stelviem žila Marisa s rodinou. V jejích vzpomínkách se roky dětství a dospívání trochu pomíchaly podobně jako ve velkém albu černobílých fotografií. Scény, které postupně bledly, jak čas stíral jejich obrysy a pomalu

rozostřoval detaily. Byla to léta strávená s rodiči a sestrou Emmou. Dlouhá řada dní klidných i bouřlivých, ale vždy přívětivých jako objetí s otcem, jehož břicho, kulaté jako veliký meloun, bylo neustále zahalené do uzenářské zástěry.

Marisa si nedokázala vzpomenout, kdy Stelvia spatřila poprvé. Prostě se objevil v jejím životě jako vedlejší postava na plátně v biografu, v pozadí filmu, který sledovala bez zájmu. Možná to bylo začátkem roku 1954, kdy dal Ruggero, poslíček z pekárny Camastra, výpověď a vydal se hledat štěstí do Turína. Zabraná do svých záležitostí a práce v rodinném obchodě s potravinami si Marisa dlouho toho tichého mladíka, jenž chodíval brzy ráno roznášet Camastrovo pečivo místo Ruggera, nevšimla. Každý den před otevřením obchodu rovnala zboží do regálů, připevňovala cenovky, zapisovala objednávky k vyřízení, zatímco její otec ve sněhobílé zástěře ukládal čerstvé potraviny do nového chladicího pultu, na který byl pyšný, jako kdyby to bylo jeho dítě. Když Stelvio dorazil, nenápadně dvakrát poklepal na sklo u dveří a čekal, až mu Marisin otec otevře, aby mu předal koše s bagetkami a ostatním pečivem. Otec je spěchal vyprázdnit, aby mu je mohl vrátit, a Stelvio si zatím přišel k pokladně nechat podepsat stvrzenku. Jen srdečný pozdrav „dobrý den“ a poděkování, každé ráno kromě neděle. Marisa měla ale tou dobou plnou hlavu svého snoubence Francesca, který dva roky předtím odešel do Švýcarska pracovat jako číšník do hotelu Bellavista u Ženevského jezera. Byla to od něho samozřejmě oběť. Museli snášet odloučení a vystačit si s dopisy, ale přísliby trpělivé čekání přižívovaly. Aby ji Francesco utěšil, neustále jí připomínal, že to dělá pro ně, aby vydělal dostatek peněz na otevření velké kavárny přímo na náměstí, před

kteřou by bledly i ty na ulici Via Veneto. Když se mu podařilo vrátit se na pár dní do Říma, líčil jí dopodrobna poté, co se spolu pomilovali, jaká jejich kavárna Gran Caffé Malpighi bude: stolečky a židle v secesním stylu, růžový mramor, štukové stropy, nasvícené vitríny rámované ozdobným kováním, živá hudba po páté hodině odpoledne. Francesco rozhodl, že Marisa nebude ani stát za kasou, ani obsluhovat, na to budou mít zaměstnance. Jen by se tu a tam objevila oděná do kožichu, jak se na paní majitelku sluší a patří. Marisa se tomu napoprvé zasmála a namítla, že jí pracovat nevádí. Byla na to zvyklá, v rodinném obchodě byla od té doby, co vyšla ze školy, a nijak ji to netrápilo. Kromě toho by se ušetřilo za jednoho zaměstnance, zejména na začátku. Ale on trval na svém, protože ji chtěl odměnit za všechno to čekání a vynahradit to jejím rodičům, kteří ji po takové době už chtěli vidět zaopatřenou.

Marisa byla mladá, zamilovaná a roztržitá. V listopadu roku 1955 se po šesti měsících, kdy se neviděli, vydal Francesco do Říma na pohřeb své tety z matčiny strany. Zármutkem nad její ztrátou se příliš netrápili, zato vášeň umocněná velkou vzdáleností a odloučením je pohltila natolik, že hned po Vánocích si byla Marisa jistá, že čeká dítě.

Jednoho rána koncem prosince v slzách prosila rodinného lékaře, aby o tom před jejími rodiči pomlčel, a pospíchala do obchodu, přičemž své zdržení otci vysvětlila nějakou banalitou. S další omluvou pak sešla do malého skladu, kde nervózně přecházela sem a tam. Ten stud, ten strach... a Francesco tak daleko... Přemožena zmatkem si krátce poplakala, pak si opláchla oči studenou vodou a řekla si, že to přece není konec světa. Svatba by se dala zařídit za pár týdnů a pak by

mohla následovat Francesca do Švýcarska a tam zůstat tak dlouho, jak to bude nutné. V minulosti mu to navrhovala už mnohokrát, ale on raději odmítl, protože mu Grand Hotel poskytoval zdarma ubytování a stravu ve dvoulůžkovém pokoji, který sdílel s kolegou. Byla to příjemná úspora, protože na konci měsíce, po odečtení toho, co posílal rodině, mu zůstal téměř celý plat. Ale teď se s tímhle drobečkem na cestě všechno změnilo. Bylo třeba jednat rychle, ať už s jakýmkoli úmyslem, a nezáleželo na tom, co tomu řeknou lidé.

Následující neděli se vymluvila, že musí navštívit přítelkyni v nemocnici Santo Spirito, a zavolala Francescovi z telefonní budky v centru města. Mladá dáma na ústředně ji nechala čekat celou věčnost. Pak ji nějaký muž v Grand Hotelu, který naštěstí uměl italsky, nechal znovu čekat, zatímco přepojoval hovor do restaurace. Marisa se v duchu modlila, aby si pospíšili, protože s příplatkem za naléhavý hovor jí nezbyvalo moc telefonních žetonů navíc. Pak konečně uslyšela na druhé straně Franciscův hlas a zněl tak krásně a starostlivě, že ji potěšil a trochu jí ulevil od trápení, které ji už dva dny tížilo v žaludku.

„Mimì! Stalo se něco?“ Vždycky jí tak říkal. Mimì. Bylo znát, že se snažil přiběhnout k telefonu okamžitě.

Marisa to zkrátila, protože mincí bylo čím dál méně. „Ano, Francé, stalo. Musíš přijet do Říma, musíme si promluvit.“

„Do Říma? Teď? A co se stalo?“

„To ti nemůžu říct. Musíme si promluvit.“ Ztišila hlas takovým způsobem, že do jejího tónu pronikla jemnost a výmluvná něha, a usmála se, než dodala: „Musíš přijet co nejdřív, ale neboj se. Jsem v pořádku... jsme v pořádku.“

Na druhé straně slabě zapraskalo a rozhostilo se dlouhé

ticho přerušované jen cinkáním nádobí zpovzdálí. „Řekla jsi to někomu?“ Promluvil tak tiše, že ho sotva slyšela.

Marisa pomalu zavrtěla hlavou zaskočená tou otázkou. „Ne, samozřejmě že ne.“

„Po Novém roce přijedu, ale nikomu to neříkej. Uvidíme se ve čtvrtek večer v šest hodin u mé tety. Budu tam na tebe čekat.“

Než stihla doříct „tak dobře“, bez rozloučení zavěsil.

Marisa se vracela pěšky a choulila se do vlněného kabátu. Ochladilo se. Lehký, ale neodbytný vítr jí rozevlál šátek, do něhož si zahalila vlasy a krk. Tramvaje kolem ní projížděly jedna za druhou, ale ona si jich nevšímala, i když ji bolely nohy. Byla vděčná, že už je tma, protože mohla dát průchod zklamání a sklíčenosti, které se jí řinuly z očí, aniž by se musela obávat zvědavých pohledů kolemjdoucích. Že by to Francesco nepochopil? A pokud přece jen ano, jak věřila, co měla znamenat jeho reakce? Ta náhlá otažítost a chlad, s jakými sjednával schůzku, jako by to byla nepříjemná záležitost k vyřízení. Bez jemnosti. Bez citů. Marisa se to snažila pochopit: vždycky to byl ambiciózní muž s hlavou plnou jasně daných a nalinkovaných plánů. Nechtěl žít stejný život jako jeho otec, operátor v telefonní ústředně TETI, s pěti hladovými krky, které musel s omezenými prostředky uživit. Nebylo to však právě to, co se jí na něm vždycky líbilo? Těžko mohla popřít, že neplánované dítě, jež má přijít dřív, než chtěli, s tím vším pěkně zamává. Ale kvůli tomu koneckonců přece tolik šetřil, ona sama má něco naspořeno na knížce a taky tu byl ještě dědický podíl z prodeje bytu po tetě z matčiny strany, která zemřela jako stará panna. Byla přesvědčená, že společně najdou řešení, aniž by museli přinést

příliš mnoho obětí. Než dorazila domů, řekla si, že Francescův chlad je přece jen pochopitelný, a cítila se skoro až provinile, že nedokázala najít lepší způsob, jak mu říct, že se stane otcem.

Dny až do onoho čtvrtka po Novém roce se zdály být nekonečné. Aby nějak vysvětlila svou skleslou náladu, předstírala nachlazení doprovázené horečkou, pálením v krku a bolestí hlavy, která ne a ne ustát. Ochotně přijímala matčino teplé mléko s medem, dlouhé hodiny odpočívala, jak jí nařídil otec, a zůstávala zavřená v pokoji, jež kdysi sdílela se starší sestrou Emmou, která se před dvěma lety provdala. Emma se o rodinný obchod nikdy nezajímala. Ve čtrnácti letech odešla pracovat do krejčovství, protože se chtěla stát modistkou, a jelikož si vedla dobře, rodiče jí začátkem jednapadesátého roku přispěli na otevření malé oděvní dílny v ulici Via Pinerolo. Potom poznala Emanuela Basseviho, židovského obchodníka s látkami, jenž z lásky k ní přerušil veškeré styky s rodinou a smířil se s tím, že bude vymazán z jejich nesmiřitelného světa. Vydržel i bolest, kterou mu působila otcova kletba, již zopakoval i na smrtelné posteli. Navzdory tomu všemu z nich teď byl spokojený pár. Svého prvorozeného syna pojmenovali Donato po zesnulém dědečkovi z otcovy strany, protože se Emanuelovi zdálo, že tak odčiní křivdu, kterou způsobil svému otci, jenž ho až do svatby s Emmou hluboce miloval a nic mu neodepřel. Po celé ty roky zasnoubení s Francescem snila Marisa o takovém svazku, který by také tak dokázal odolat překážkám a strastem.

Když konečně nadešlo čtvrtední dopoledne, řekla, že už se cítí lépe, a zašla si do kadeřnictví nechat si udělat vlasy, byť je už měla umyté a načesané více než dost. Poprosila

přítelkyni Clélii, aby ji kryla, a vydala se tramvají do čtvrti Porta Maggiore. Na smlouvenou schůzku dorazila o hodinu dřív, ale přesto se pokusila zaklepat, nejprve váhavě, pak důrazněji. Francesco přišel otevřít. Na sobě měl košili, první tři knoflíčky rozepnuté a zastrčené manžety. Pozdravil ji s potměnlým výrazem. „Pojď dál,“ řekl jen a ustoupil stranou. Marisa sevřená neklidem se ani neměla k tomu ho obejmout.

V uplynulých dvou letech byli v tomhle bytě už několikrát, protože teta Costantina trávila před smrtí více času v sanatoriu než doma. Scházeli se tu tajně, aby mohli být spolu, už ode dne, kdy se Marisa rozhodla, že se mu odevzdá, aby nehledal jinde to, co mu může dát ona, protože se milují. Hned po tom prvním odpoledni stráveném v nóbl ložnici tety Costantiny si byla Marisa ještě jistější, že Francesco Malpighi je mužem jejího života. Když ho viděla ležet vedle sebe, s očima plnýma jí samotné, opustil ji všechn stud i zdravý rozum. Bývala tam tak šťastná, a přesto toho večera měla Marisa pocit, jako by ji stěny obložené amarantem i nábytek plný cetek drtily a dusily.

Francesco ukázal na podnos s alkoholem. „Dáš si skleničku?“

A když Marisa pomalu zavrtěla hlavou, pokynul jí, aby se posadila. Poslechla, aniž si to uvědomila, a sedla si na pohovku s vysokým opěradlem lemovaným zlatem a s omšelými, měkkými polštáři, do kterých se zabořila trochu víc, než chtěla. Stále měla na sobě kabát a rukama svírala ucha kabelky.

Tahle mužná, štíhlá postava, jež si i navzdory únavě dokázala udržet jistou eleganci, to tělo, které poznala všemi smysly, co jí příroda nadělila, jí najednou byly cizí. Stál

vzpřímeně, s rukama v kapsách a držel si odstup. Byl zamračený, s tváří sice otočenou směrem k ní, ale ani jednou se mu nepodařilo se na ni skutečně podívat, přestože na ni upíral zrak. Jako slepec, který se na ni dívá, aniž ji vidí. Nebo spíš který se dívá, ale nechce ji vidět. Marisa místo zoufalství překvapivě pocítila, jak v ní narůstá klid. Byla připravená plakat a prosit, protože věděla, jak to dopadne, věděla to už od onoho telefonátu v hotelu, i když lhala sama sobě, aby se nezhroutila. Sebrala v sobě veškerou sílu, aby čelila té chvíli, jako by šlo o bitvu, ale teď se jí srdce zklidnilo a dech zpomalil. Hleděla mu upřeně do tváře a čekala.

„Myslel jsem, že v únoru přijedu a promluvíme si, Mimì.“ Trochu oddálil lokty, aniž vyndal ruce z kapes.

Marisa trpělivě naslouchala.

„Tolik se toho změnilo...“, pokračoval. „Co ti mám říct?“ Její mlčení a pevný, upřený pohled ho začal znervózňovat. „Ten čas, vzdálenost... Vždycky jsem tě měl rád, ale věci se mění.“ Jeho tón se také nepatrně změnil, jako by odpovídal na otázku, kterou však nikdy nevyslovila. „Musíš mě přece pochopit, Mimì!“

Marisa se pomalu, zhluboka nadechla. „Ale je to i tvoje dítě,“ promluvila potichu a nevýrazně.

„Já vím, já vím,“ přikyvoval energicky a samým rozčilením mu vystoupila žíla na čele. Vytáhl ruce z kapes a začal jimi máchat, aby ještě zdůraznil zoufalství, které tak dával najevo. „Chtěl jsem ti to říct jinak a jindy...“

„Říct mi co?“

Bez špetky studu se jí Francesco přiznal: „Já jsem se ve Švýcarsku zasnoubil s jinou!“ K jeho údivu jen nepatrně nadzvedla obočí.

„S dcerou majitele hotelu. Chápeš, co to znamená pro někoho, jako jsem já?“ Ta slova mu vyklouzla ze rtů, když se nad ni mírně sklonil a opět schoval ruce do kapes. „Dcera majitele, Mimì!“

Marisa neznatelně přikývla. „Partie...“ Koutek rtů se jí zkrivil do hořkého úsměvu. Rozhostilo se ticho, které rušilo jen tikání hodin. Najednou pocítila potřebu nechat se myšlenkami unést jinam a pohledem pomalu sklouzla k malému kulatému stolku vedle pohovky. U prázdné křišťálové vázy stála soška z jemného bílého porcelánu. Dáma s melancholickým pohledem houpající se na houpačce pod rozkvetlým stromem, zachycená ve věčné nehybnosti a pokrytá souvislou vrstvou prachu. Bylo jí líto tety Costantiny, která zřejmě po tolik let neměla jinou společnost než tyhle kýčovitě sochy. Za celé ty měsíce nikdy nepostřehla osamělost stáří, která z těch zdí vyzařovala.

„A co si mám teď počít já?“ Zeptala se a ani se na něj nepodívala, pohled měla stále upřený na sošku. Postřehla jen, jak váhavě vytahuje ruku z kapsy.

„Tady je adresa jedné důvěryhodné paní v Garbatelle. Když tam přijdeš ve čtvrtek odpoledne okolo druhé, řekne ti, co dělat.“

Marisa bez rozpaků zvedla oči k tomu, co křečovitě a nervózně tiskl v ruce. Uviděla lístek do kina, přeložený napůl a zmačkaný, s adresou psanou prostým, ale jí neznámým rukopisem. Pohlédla mu do tváře, jako by se chtěla ujistit, že je to skutečně on, muž, s nímž plánovala strávit zbytek života, ten, s nímž se důvěrně smála, ústa přitisknutá na ústa s vášní, která rozechvívala jejich nitro.

Zůstala dál nehybně sedět a Francesco se natáhl, aby ji

chytil za zápěstí a vmáčkl jí lístek do dlaně. Bylo to poprvé, co se jí dotkl od chvíle, kdy přišla. To gesto bylo tak hrubé, až ucukla. Vstala a lístek nechala spadnout na zem.

„Mimì, pochop mě přece!“ Zopakoval prosebně a sklonil se, aby lístek zvedl.

„Co mám pochopit?“ zašeptala.

„Takhle mě zničíš!“

Trhla sebou ještě víc. „Vrať se do Švýcarska. Nic od tebe nechci.“

Francesco jí sevřel paži, a jak se nad ní tyčil, zračilo se v jeho tváři potměšilý nelibostí ještě víc nedůvěry než v jeho slovech.

„Mari, jestli se to dítě narodí, budou všichni vědět, že je moje.“

Pevně se vymanila z jeho sevření. „Jak to? Copak bys nemohl být paroháč?“ Provokovala ho a nespouštěla z něj pohled.

„Nevykládej nesmysly!“

„Když jsem šla s tebou, tak jsem mohla jít i s kýmkoli jiným, ne?“

Vzteky mu vyrazil z těla spolu s proudem vzduchu z nosních dírek. „Měj sakra rozum!“ vykřikl. „Co tím proboha získáme, když se to dítě narodí?“

Marisa ho chtěla udeřit do tváře, ale neměla sílu. Sevřela kabelku, kterou předtím nechala sklouznout mezi polštáře na pohovce, a vydala se ke dveřím. Znovu ji popadl a přitáhl k sobě tak akorát, aby se mohl sklonit a vytáhnout něco z kapsy kabátu, jenž ležel na opěrce pohovky. Pokusila se vyprostit z jeho sevření, ale marně. Tentokrát ji Francesco do ruky vložil malou ruličku zabalenou do novin a přelepenou lepicí páskou. Marisa jen pootevřela dlaň, aby její obsah neupustila na zem, a podívala se na ni.

„To jsou švýcarské franky, neměl jsem čas je vyměnit. Na Largo di Santa Susanna je velká banka, tam ti je vymění raz dva.“ Na chvíli se zamyslel, pak jí strčil do kapsy lístek do kina s adresou a téměř uklidňujícím tónem dodal: „Je to pěkná částka. Tu paní v Garbatelle už jsem zaplatil, tohle je pro tebe.“

Marisa se podívala na ruličku bankovek. Francesco je pečlivě uspořádal, možná kvůli diskrétnosti nebo aby nepřekážely. Anebo protože si myslel, že to tak pro ni bude lepší, když je pokladní v lahůdkářství. Najednou jí připadalo, že v rukou drží bezmeznou nízkost muže, kterému dala všechno.

„Jsi chytrá žena,“ zašeptal jí s opětovnou laskavostí a pomalu uvolňoval sevření, jako by jí chtěl dopřát čas, aby se vzpamatovala, než ji nechá odejít.

Podívala se mu do očí. Vyčetla z nich všechna muka, která v posledních dnech prožíval: úzkost, neklidný spánek poznamenaný strachem zbabělce, výčitky svědomí, jež dokázal zahnat pouze zlobou. „Kdybych byla chytrá žena, tak bych tu dnes nebyla,“ odpověděla mu klidně. Pomalu vytáhla z kapsy lístek do kina a téměř jemně mu ho vložila do ruky spolu s ruličkou bankovek. Zastavila se a ponechala prsty na jeho ruce, takže i on měl čas pocítit plnou váhu své nicotnosti ve své dlani. Nejraději by mu řekla, aby se už neukazoval, ale věděla, že to není třeba.

Marisa se k němu otočila zády a cítila, jak ji jeho oči sledují a pozorují, jak otevírá dveře bytu a odchází.

Nechala ho tam, v zaprášeném bytě tety Costantiny.

— — —

Domů se vracela tentokrát tramvají. Padla na ni únava, jakou nikdy dřív nepocítila. Seděla na sedadle u okna s očima zarytě upřenýma na ulici, protože si ani nedokázala představit, že by se s někým střetla pohledem. Spíše než zoufalstvím se propadala hanbou. Ne kvůli tomu, co udělala, ani kvůli dítěti, jež bylo plodem její upřímné lásky, a ani kvůli tomu, co asi nastane, až ji okolnosti donutí rodičům přiznat, jak se věci mají. Styděla se sama před sebou, za slepou důvěru k muži, kterého vůbec nepochopila, a svou naivitu, jež ji přivedla do maléru jako z melodramatu. Jen se na ni podívejte, Marisa Balestrieriová jako jedna z hrdinek filmů Raffaella Matarazza, na které s matkou chodívaly do biografu. Vzpomněla si, jak ty naivní nebožačky odsuzovala s pohrdáním moderní ženy, co nechápe, jak je možné nevšimnout si očividného klamu. Jak mohla být tak hloupá, pronesla mnohokrát mezi jednotlivými scénami na adresu hrdinky. Jak jsem mohla být tak hloupá, opakovala si teď sama pro sebe, zatímco se kodrcala tramvají k domovu.

Ať se snažila sebevíc nevidět to tak černě, nedokázala najít žádné řešení, které by nepůsobilo bolest. Návrh, s nímž přišel Francesco, byl možná východiskem pro něj, ale pro ni byl rozhodně nepřijatelný. Nebyla to otázka morálky, nechtěla se zbavit svého dítěte, protože ho milovala. Cítila to od chvíle, kdy začala tušit jeho existenci, a její láska k dítěti nezakolísala ani na okamžik, dokonce ani když opadly city, které chovala k jeho otci. Připadala si jako jedno z těch měst rozbombardovaných za války – zvenčí sice zkáza, ale uvnitř, ve svém břiše střežila toto stvoření jako poklad. Všechna ta nejistota ji však vyčerpávala. Co může čekat od rodičů? Jak zvládne čelit zklamání v očích svého otce, který ji před zákazníky neustále

chválil a dmul se pýchou? Matčin křik, pláč a výčitky asi dokáže snést, ale lítost Ettore Balestrieriho? Ne, jen při té představě ztrácela pevnou půdu pod nohama.

Snad aby ještě trochu oddálila pohled na své rodiče, vystoupila o dvě zastávky dřív a svižným krokem se vydala hledat útěchu do náruče své nejdražší přítelkyně Marie Eleny Frauové. Zatímco její manžel poslouchal v jídelně zprávy, všechno jí šeptem vylíčila. Seděly u kuchyňského stolu a společně plakaly nad neštěstím, které Marisu potkalo. Její přítelkyně ze solidarity usilovně proklínala Malpighiho, jehož upřímně řečeno nikdy neměla ráda, a slibovala jí, že tu pro ni vždy bude. Nesoudila ji a neustále opakovala, že se na ni může ve všem spolehnout.

Aby se Marisa zas tolik nezpозdila, zvedla se už po půlhodině k odchodu a zbytek cesty domů došla pěšky. Když dorazila, byla matka kvůli jejímu zpoždění už tak rozzlobená, že si ani nevšimla, že nemá Marisa upravené vlasy. Pořádně jí vynadala, zatímco Marisa zamumlala nějakou výmluvu, a nechala ji večeřet samotnou, protože ona a Ettore už samozřejmě jedli. Bylo od Marisy přece naprosto neuctivé nechat je čekat bez omluvy. Když se donutila do sebe nasoukat pár lžic studené polévky, nakoukl přes práh tajně otec.

„Jsi v pořádku?“ zeptal se potichu a zamyšleně.

„Ale ano...“ usmála se na něho Marisa. „Jen jsem se stavila na kus řeči u Marie Eleny a ztratila pojem o čase.“

Otec souhlasně přikývl a zmizel.

Zrovna v tu chvíli Marie Elena, aby se trochu uklidnila, důvěrně vyprávěla do telefonu své sestře Ivaně, která bydlela vedle Balestrieriových, o neštěstí, které potkalo ubohou Marisu. Shodly se však, že si za to Marisa může víceméně sama.

Všeobecně se totiž vědělo, že než ji Francesco Malpighi poznal, byl to pěkný sukničkář, a bylo těžké uvěřit, že by to tak chytrá dívka jako Marisa nebrala v potaz. To, že byla hezká a z dobré rodiny, jí přece po tom všem nezaručovalo žádné zvláštní zacházení. Než zavěsily, unisono si povzdechly, aby zdůraznily nevyhnutelnost jistých následků, když je člověk příliš lehkomyslný.

Ani ne o čtyřiaadvacet hodin později tak Marisa, dcera majitele lahůdkářství, oficiálně přišla do řeči.

Následující den na Tři krále se rodina Balestrieriových sešla na sváteční oběd v domě dcery Emmy. Marisa se rozhodla mlčet a dopřát rodičům ještě alespoň poklidný zbytek svátků. Bůh ví, kdy se zase v klidu sejdou u jednoho stolu po všech těch potížích, do nichž se dostala. Sama se přiměla netrápit se tolik a svého malého synovce zahrnovala něhou více než obvykle. Připadalo jí teď mnohem přirozenější chovat k dětem náklonnost, a jako kdyby se v ní probudila moudrost předků, když ho opatrně posadila do židličky a ujistila se, že má pohodlí a nemůže se mu nic stát. Mluvila na něj jemným tónem, hladila ho po sametové tváři a usmívala se jako někdo, kdo cítí, že se blíží radost. Přemýšlela, jestli i ona bude mít chlapečka. Francescovi Malpighimu si nedovolila věnovat ani letmou myšlenku. Byla přesvědčená, že ho dokáže snadno dostat z hlavy, přestože jí ještě občas v hrudi pulzovala téměř fyzická bolest a ven se dral zoufalý pláč, jež se snažila zadržet.

Právě kvůli snaze projevovat veselost, kterou necítila, se příštího rána, jen po pár hodinách lehkého spánku, probudila unavená a sklíčená. Sešla do obchodu dříve, než se

očekávalo, a pustila se do práce, aby našla nějaké rozptýlení. Dlouho před otevřením už měla všechno zboží pěkně vyrovnané v regálech, stála za kasou a listovala časopisem, zatímco otec si vesele hvízdal a rovnal pečivo.

„Daří se vám dobře, slečno Mariso?“

Marisa se zarazila, protože ta slova, jiná než „dobrý den“ a „děkuji“, jí zněla jako z úst cizího člověka. Zvedla oči ke Stelviu Ansaldovi, který jí vedle pokladny položil stvrzenku a díval se na ni tmavýma očima plnýma obav.

Instinktivně ho chtěla utnout pouhým a možná i trochu udiveným „jistě“. Pak ale z nějakého důvodu odpověděla jinak. „Ano... Jsem jen trochu unavená. Měla jsem chřipku.“

„Pan Ettore mi to říkal,“ pokývl dvakrát, jako by chtěl zdůraznit, že ho to zajímá.

Marisa podepsala stvrzenku a se sotva znatelným zdvořilým úsměvem mu ji vrátila.

Stelvio si ji opatrně a pomaleji než obvykle vzal zpět a pak se s Marisou rozloučil se slovy „děkuji“ a „tak zítra“, na což ona odpověděla na půl úst a vrátila se k časopisu.

Kolem jedné hodiny, chvíli před zavírací dobou, se Marisa vydala nahoru domů, aby přinesla pečivo a pomohla matce prostřít stůl, jak bylo zvykem. Tentokrát ji však nenašla v kuchyni, ale jak sedí u jídelního stolu, s opřenými lokty a propletenými prsty, jako by byla pohroužená do modlitby. Z kuchyně se nelinula žádná vůně, neožývalo se řinčení hrnců. Letizia na sobě stále měla kostýmek a střevíce, v nichž vyrazila na nákup.

Marisa zůstala stát ve dveřích, k hrudi si tiskla zabalenou čtvrtku chleba.

Matka pomalu stočila pohled od květovaného porceláno-

vého nádobí Capodimonte uprostřed stolu a bez výrazu na ni pohlédla.

Marisa zatajila dech.

Matčiny rty se téměř neznatelně pohnuly. „Cos to jen provedla?“

Bylo těžké pochopit, co znamenal ten nuceně tichý tón. Spíše než údiv se z něj dral vztek obestřený chladem.

„Chtěla jsem ti to říct dnes večer,“ odpověděla Marisa s klidem a neuhnula pohledem.

„Komu jsi o tom vykládala?“

„Jen Marii Eleně,“ pospíšila si s odpovědí.

„Copak nevíš, jaké jsou to se sestrou drbny?“ Teprve v ten okamžik Letizia zvýšila hlas a nevěřicně zavrtěla hlavou.

„Jak jsi mohla být tak hloupá!“

Marisa jen sklopila oči, nebylo potřeba odpovídat.

„A musela jsem se to dovědět ve vinařství...“ Letizia složila hlavu do dlaní. „Už si o tom cvrlikají i vrabci na střeše.“

Marisa postoupila do místnosti, odložila chleba na stolek a položila ruce na opěrku židle.

Ještě před pár dny by jí taková zrada od přítelkyně zlomila srdce, teď však měla jen pocit, že ji zklamání připravilo o zbytky energie, kterou by bývala potřebovala k tomu, aby pocítila hněv.

„Vždycky jsi byla do větru...“ zamumlala chraplavě Letizia, jako by mluvila sama k sobě. „Nestydatá...“ Odmlčela se a pak přidušeným hlasem dodala: „Ale tohle ne! To ne!“

„Já jsem Francesca měla ráda!“ Jediné, na co se zmohla, byla tato hořká výmluva.

„A teď?“ Naléhala matka, jako by Marisa neřekla ani slovo.

„Teď hodláš dělat co?“

Jelikož byla Marisa Balestrieriová drzá, jedinou její odpovědí na tuto otázku byl úsměv, který naznačoval neurčitý údiv. Ta otázka zněla jako provokace, protože matka přece musela dobře vědět, že jí tahle slova bez ustání víří v hlavě už dva dny. „To nevím,“ pokrčila rameny a lehce zavrtěla hlavou.

„Aha, tak ty nevíš,“ ozvala se matka jako ozvěna. „A když ses zapletla s Malpighim, to jsi nepomyslela na to, že pocházíš z vážené rodiny?“

Marisa si pomalu rozepnula kabát a sundala si ho. „Ne,“ odpověděla a šla ho pověsit na věšák v předsíni. Než zamířila do svého pokoje a zavřela za sebou dveře, už nic dalšího nedodala.

Nejprve zůstala na chvíli sedět na kraji postele. S nedostatkem jakéhokoli porozumění z matčiny strany počítala. Matka byla prostě taková. Tvrdá, nesmlouvavá k sobě i ostatním, zejména pokud se jednalo o dobré mravy. Pro Marisu bylo vždy záhadou, jak a proč mohlo manželství jejích rodičů vyrůst ze vzájemné lásky, kterou neovlivnil ani čas. Ettore Balestrieri měl dobráckou povahu, byl žoviální a společenský, zatímco Letizia byla zdrženlivá, uzavřená a dbala na dobrou pověst. Kdyby se Emma narodila jen o pár měsíců dřív, Marisa by přísahala, že se vzít museli. Ale nebylo to tak. Seznámili se, když je představil společný přítel, našli v sobě zalíbení a zamilovali se. Vzájemně se doplňovali. Ettore s patřičnou lehkostí zmírňoval puntíkářství své ženy a ona byla na oplátku shovívavá k některým jeho způsobům, které by u jiných považovala za nepřijatelné. Nezřídka přes zeď slýchávala, jak se spolu smějí, avšak hned nato mu matka tiše, ale přísně nařizovala, aby zmlkl, zatímco otec se smál o to víc.

Marisa věděla, že jí matka nikdy neodpustí. Možná Emma

by ji pochopila a nabídla pomocnou ruku, ale rozhodně ji čekaly těžké časy.

Vstala a začala dávat dohromady své věci. Bylo docela dobře možné, že teď, když už o ní ví celá čtvrť, požádá ji Letizia, aby odešla z domu. Za kasu do obchodu se přece mohla vrátit ona.

Měla plné ruce práce s probíráním šatů v zásuvce prádelníku, když otec bez zaklepání otevřel dveře.

„Pojď sem,“ řekl jen. Jeho tón byl nevýrazný a neurčitý, ale chyběla v něm ona něha, s níž ji často oslovoval. Pak zmizel, ani na ni nepočkal.

Marisa ho beze spěchu následovala.

Rodiče seděli u stolu v jídelně. Matka kupodivu zůstala v čele stolu a on po její pravici, před sebou sklenici zcela plnou vody, kterou mu žena donesla nejspíš ze strachu, že by ho z té zprávy mohla ranit mrtvice. Věčně mu říkala, že musí zhubnout, nebo dostane infarkt! Ale koneckonců na něm nic měnit nechtěla, protože se s ním takhle cítila opravdu šťastná.

„Posaď se,“ přikázal jí gestem ukazováčku, aniž by zvedl ruku ze stolu.

Marisa usedla naproti němu. Matka pořád nespouštěla oči ze středu stolu, aby jí dala jasně najevo, že tu takhle sedí s největším sebezapřením.

Ettore se napil vody. Bylo vidět, že nemá žízeň, ale potřebuje získat čas. Pak sklenici odložil, propletl si prsty jako matka a začal bubnovat bříšky palců o sebe.

„Musím vědět, jestli si chceš Malpighiho vzít,“ řekl.

To Marisu zaskočilo. Zaváhala. Instinktivně se podívala na matku, jako by od ní čekala pomoc nebo návrh. Ta však seděla nehnutě jako socha.

„Ale Francesco mě opustil, tati,“ špitla.

„Na to jsem se neptal. Ptám se tě, jestli si ho chceš vzít.“

„Má ve Švýcarsku jinou.“

Ettore upil další doušek vody.

„Mari, když mi řekneš, že se za něj chceš provdat, popadnu dědečkovu loveckou pušku, ještě dnes večer nasednu na vlak a zítra ti ho sem přivedu. Jestli živého nebo mrtvého, to je na tobě.“ Věnoval jí chápavý pohled, v němž vytušila něhu otce, který si v tu chvíli nemohl dovolit projevit slabost. Něhu, která jí však prozradila, že ji má navzdory všemu pořád rád. Nezáleželo mu na té ostudě, možná o ní ani nevěděl. Záleželo mu na dceři.

„Ne, tati,“ tentokrát promluvila bez váhání. „Nechci Francesca už nikdy vidět.“

Letizii unikl náznak hysterického smíchu a podívala se nedůvěřivě na manžela.

„Pak tedy musíme najít jiné řešení,“ usoudil Ettore.

„A jaké řešení chceš najít?“ vyhrkla Letizia.

Zhluboka se nadechl, aby se obrnil trpělivostí, kterou jeho žena neustále pokoušela. Opřel se na židli, zkřížil ruce přes své kulaté břicho a pak promluvil klidným, ale pevným tónem, s jakým se u něj Marisa dosud nesetkala.

„Mari, časy se sice změnily, ale nemanželské dítě to bude mít v životě vždycky těžké.“

Sklopila oči, zasažená tou drsnou pravdou, o níž se nedalo přít.

Mlčeli jen chvíli, ale zdálo se to nekonečné.

„A co kdyby šla do Grottaferraty? Myslíš, že by Emanuele souhlasil? Navrhla Letizia a s nadějí pohlédla na manžela.

„A proč? Je snad břicho problém?“ opáčil suše.

„Porodila by tam... V Rocca di Papa jsou jeptišky...“

Marisa zalapala po dechu. „Nedám svoje dítě za žádnou cenu jeptiškám!“ Vykřikla a rychle vstala. Židle se zakymácela a s bouchnutím spadla dozadu, když se naklonila k otci a položila dlaně na stůl: „Je to moje dítě a já si ho nechám!“

Letizia také vstala a na podpatcích Marisu o hlavu převyšovala.

„A jaký život mu asi připravíš, když ho budou lidi za zády pomlouvat, co?“

„Lidi mi můžou být ukradení.“

„Tobě jsou ukradení všichni a všechno!“

„Sedněte si, nebo vás z domu vyhodím obě dvě!“ zahřímal Ettore a bouchl do stolu, aniž z obou žen spustil oči.

Marisa si přisunula židli. Ztichly a zase se posadily.

Ettore dopil zbytek vody, i když byl přesvědčený, že kdyby to bylo dobré Sangiovese, udělalo by mu to mnohem líp. Nikdy ho nijak zvlášť netrápilo, že nemají syna. Všechny ty otázky ohledně pokračování příjmení mu připadaly spíš k smíchu: kdyby byl z rodu Savojských, možná by mu to dělalo starosti, ale koho zajímá, jestli je na světě o jednoho Balestrieriho více či méně? I když trochu ho samozřejmě mrzelo, že nemá komu přenechat svou živnost. Než Marisa potkala Malpighiho, snil o zetěvi, který by se do obchodu zamiloval stejně jako on. Do jeho lahůdkářství přijížděli lidé i zdaleka, protože věděli, že pan Ettore prodává zboží prvotřídní kvality. Měl na to čich, pro své zákazníky vybíral to nejlepší a uměl jednat s dodavateli, aby vždy udržel příznivé ceny. Mohli jste se na něj klidně doptat až ve čtvrti Porta San Giovanni, kdo že je to ten pan Ettore a stačilo jen křestní jméno, ani nebylo potřeba dodávat

Balestrieri. V těchto situacích mu ale syn po boku scházel. Někdo, s kým by se dalo rozumně domluvit bez všech těch ženských tirád, kdo by ho věčně nenutil bojovat s větrnými mlýny. Někdo, komu by na srdci leželo jen dobro Marisy a toho tvorečka, kterého nosila pod srdcem a který byl přes to všechno Balestrieri.

A vtom, jak si tak pohrával s prázdnou sklenicí, mu hlavou bleskla myšlenka, která nakonec změnila život nejen jeho dceři, ale svým způsobem i jemu samotnému.

„Stelvio Ansaldo,“ řekl nahlas a přitom měl za to, že z úst nevypustil ani slovo.

Obě ženy se na sebe instinktivně podívaly, aby se ujistily, že přinejmenším ta druhá ví, o čem je řeč, ale vyměnily si jen stejně udivený pohled.

Letizie se zmocnila úzkost, jelikož se obávala, jestli tou ranou nepřišel Ettore o rozum.

„Jaký Ansaldo?“

„Ten poslíček od Camastry,“ vysvětlila Marisa spěšně a svrátila čelo.

„A co ten s tím má společného?“ zeptala se Letizia netrpělivě.

Ettore znovu pohlédl na dceru a napůl pohroužen do svých úvahu řekl: „Majitelka Camastrova pekařství mi říkala, že její synovec Ruggero neudělal na severu štěstí. Není tam spokojený a chce se vrátit zpátky ke své práci.“ Krátce se odmlčel a pak pokračoval: „Prý je jí líto propustit Stelvia, protože je to pracant, ale synovce zaměstnat musí, a tak mě požádala, jestli bych tomu chlapci nenašel jiné uplatnění.“

„No a?“ Čím víc Letizia poslouchala, tím méně tomu rozuměla. Ale Marise už začínalo svítat.

„Už nějakou dobu jsem přemýšlel, že bych si vzal někoho na výpomoc,“ pokračoval Ettore, „třeba jen na půl dne... a myslel jsem právě na Stelvia. Je to dobrák a je poctivý a pracovitý.“

„Ale já Stelvia Ansalda nechci!“ vykřikla Marisa zděšeně.

Letizia vyskočila a upřela na manžela zděšený pohled.

„Snad nechceš dát svou dceru poskokovi?“ Kdyby se nebála, že ji uslyší sousedi, zaječela by to.

„Spustila se s darebákem a se slušným chlapcem by nemohla?“

Letizia si zakryla ústa rukou. „Ty ses zbláznil!“

„Tak si vymysli vlastní řešení,“ vyzval ji gestem, jakým se pobízejí hosté na hostině. „Že je tvoje dcera těhotná, už vědí až v ulici Via Merulana, sama jsi to říkala, tak co si myslíš? Že na ni teď budou ženichové stát frontu?“

Marisa propukla v zoufalý pláč a s lokty na stole si prsty zajela do vlasů.

„Ale co je zač ten... Ansaldo?“ Letizia se náhle trochu zklidnila a opatrně se zeptala: „Znáš tu rodinu?“

„Jakápak rodina? Rodiče byli vysídleni kvůli bombardování San Lorenza, usadili se v jedné z těch barabizen u akvaduktu Felice a do dvou let oba zemřeli. Stelvio zůstal pár let u kněží, protože byl ještě dítě, a pak mu našli práci a nechali ho na ulici. Bydlí v pronajatém pokojíku u jedné z známých Camastrových.“

„Pane bože,“ zamumlala Letizia a nebylo to tím, že by ji Stelviův osud pohnul k soucitu.

Ettore se zvedl, až židle zaskřípala o mramorovou podlahu. Podíval se na dceru, která se se skloněnou hlavou otřásala vzlyky.

„Ten hoch na tobě může oči nechat,“ řekl jí. „Ale ty sis ho ani nevšimla, protože je to uctivý mladík. Jako otec jsem předstíral, že jsem si toho nevšiml, ale koneckonců nemůže za to, že jsi tak hezká,“ povzdechl si výmluvně.

„Jiné řešení prostě nemám,“ uzavřel. „A teď se jdu natáhnout, protože mě kvůli vám přešla chuť k jídlu.“

V následujících hodinách a celou další noc Marisa ani nepomyslela na to, že by přijala otcovo řešení. Stěží mohla uvěřit, že ta slova skutečně pronesl. Naopak, zdálo se jí absurdní, že zrovna on, tak čestný a loajální, vůbec pomyslel na to, že by se propůjčil k takové intrice. Přesto bylo otcovo mlčení po zbytek odpoledne a u večere více než výmluvné: jiné řešení prostě neměl.

Matka se na ni ani nepodívala, ani na ni nepromluvila. Zavřela okenice ve všech pokojích, protože na sobě cítila pomluvy i mezi stěnami vlastního domu. Rádio, kvůli kterému se obvykle na hodinku scházivali v jídelně, teď bylo vypnuté. Každý prožíval sklíčenost po svém a atmosféra tak byla natolik tíživá, až se sotva dalo dýchat.

Marisa se v posteli snad tisíckrát převrátila, nemohla oka zamhouřit a přemýšlela, jak začít nový život s děťátkem, aniž by svou rodinu uvrhla do hanby. Mohla odejít někam daleko a najít si práci, ale představa, že zpřetrhá všechny vazby, jí rvala srdce. Taky dobře věděla, že ať by šla kamkoli, všude by si její dítě neslo onu hanbu, že je bez otce. Co jsem to jen dopustila? Co jsem to provedla? Opakovala si bez ustání se směsicí vzteku a zoufalství tak silného, že by se nejradyji zakousla do polštáře. Pak se jí náhle zastesklo

po létech dětství a dospívání, kdy bývala šťastná, ale která už jsou navždy pryč. Jako by znovu uslyšela matku, jak se vyklání na ulici a volá na ni a na Emmu. Volávala je, aby šly pomoci s večeří, než se otec vrátí z obchodu. Emma pak přestala brebentit s kamarádkami v průchodu a ona ukončila roz dováděné hry jako skákání panáka nebo přes švihadlo. Ani se nestihla s ostatními rozloučit a už se matčin hlas ozval znovu, netrpělivě, doprovázen klapotem podpatků, jak sbíhala po schodech. I v těch těžkých časech za války byly rodinné večere stále stejné. Nic se nezměnilo kromě nich dvou. Marisa a Emma rostly, rodiče stárli, i když se zdálo, že si to ani neuvědomují, dokud se Emma nevdala. První večer po svatbě však prázdná židle všechny vyváděla z míry. Matka seděla se sklopeným zrakem, otec si dopřál o skleničku víc, aby zahnal melancholii a bolest z toho, že roky běží a všechno, co mu bylo tak drahé, se mu vzdaluje. Od té doby Marisa snila přesně o takové rodině, kde by se šťastné chvíle odehrávaly u společných večeří, na veselých výletech za město a dovolených u moře zasloužených po celoroční dřině. Když tu nekonečnou noc přece jen vystřídalo svítání, už neplakala ze zoufalství nad zmařenými sny, ale z prosté dětské lítosti.

Když nad ránem Marisa konečně upadla do neklidného spánku, vstoupila její matka do pokoje s tácem sušenek a kávou s mlékem. Položila je na noční stolek a přisedla si bez přání dobrého jitra na kraj postele. Byla stále ještě v županu, ale vlasy už měla pečlivě upravené, protože nedbalost ji rozčilovala. Byla dcerou hoteliérů, které zničila první světová válka, když sama teprve dospívala, a nesla kolem sebe nic, co by jí připomínalo strádání, jímž

si prošla. Ettore jí z legrace říkával, že si schválně vzala lahůdkáře, aby už nikdy neměla hlad. Ale když byli sami, Letizia mu odpovídala, že by si ho byla vzala, i kdyby on sám umíral hlady, protože dokud byla s ním, nic jiného ke štěstí nepotřebovala.

„Co je vlastně na tom Ansaldovi tak špatného?“ začala suše a ani se na Marisu nepodívala.

Marisa se snažila probrat k bdělosti, zatímco hledala odpověď. Napadalo jí jich hodně, ale žádná dobrá.

„Je ošklivý?“ naléhala matka. „Buran?“

Marisa se posadila a z bledé tváře s temnými kruhy pod očima si odhrnula zacuchané vlasy.

„To netuším... ale kdo ví?“

„Tvůj otec říkal, že je slušný,“ připomněla jí matka.

„Ano,“ uznala po chvilce váhání. „Vypadá tak.“

„No, tak co tedy? Co s ním je? Je malý? Tlustý? Hubeňour?“

„To ne,“ odsekla Marisa podrážděně. „Normální, jako kdekdo. Nic extra.“

Letizia se zhluboka nadechla a konečně dceři věnovala pohled. Sice vážný, ale už ne tak chladný, jako by se snažila znovu nastolit křehké spojení mezi matkou a dcerou.

„Tak pak je na tobě, aby to dobře dopadlo, Mari.“

Marisa zasténala. „Ansaldo? A myslíš, že je to tak jednoduché? Co mám dělat? Mám za ním zajít a říct mu, že jsem v maléru, že čekám dítě s jiným a hodil by se mi manžel?“

„Však ty už na to přijdeš.“ Její tón opět ochladl. „Slyšelas přece otce, že na tobě ten mladík může oči nechat. Konec konců, teď po zkušenostech s Malpighim už přece víš, jak na to, ne?“

Marisa sklopila hlavu ponížením, které ji tížilo tím víc, že pocházelo od matky. Zadržela slzy, protože věděla, že by to matku spíš rozzlobilo, než vzbudilo její lítost. Kromě toho od ní v tomhle ohledu nikdy ani nečekala pochopení, vždy to byla přísná matka. Přesto uměla být zvláštním způsobem i láskyplná, ji i Emmu hýčkala tak akorát, aby cítily, jak je pro ni mateřství naplňující. Vychovávala je ovšem tak, aby bylo zřejmé, že vzdělání a dobré jméno Balestrieriů je bez poskvrnky, protože pomluvy se jí přičily. Rozruch kolem Emmina zasnoubení ustála jen díky tomu, že Emanuele byl charakterní muž, který si svou lásku vybral v souladu se svými zásadami, a nikdo se proti nim ve skutečnosti neodvážil říct křivého slova. Na tom, že byl Žid, zase tolik nezáleželo, protože Emma si s ním přišla na pěkné jmění poté, co zdědil většinu majetku po svém dědečkovi z otcovy strany, který zemřel v Americe.

„Tys nikdy neudělala chybu?“ zamumlala Marisa neschopná zvednout oči.

Letizia se zamračila, upravila si okraj županu, který jí sklouzl z kolena, a dlaní si přitáhla látku na stehno. Pak pohlédla na dceru a hluboce si povzdechla:

„Očividně udělala,“ odpověděla a bez dalšího slova vstala a odešla.

Ještě to samé pondělí, po dodání pečiva z pekárny Camastra, si Ettore zavolal Ansalda stranou a nabídl mu v obchodě práci na plný úvazek. A on, protože už se doslechl o svízelné situaci v pekárně kvůli Ruggerovu návratu, to přijal s vděčností a celý šťastný potřásl Ettoremu rukou. Sliboval,

že bude tvrdě pracovat a rychle se učit, protože dřiny se ne-
bojí. Na důkaz uznání ho Ettore poplácal po rameni schova-
ném v ošuntělé bundě, kterou nosil přes pekařskou zástěru.

„Samozřejmě, samozřejmě...“ zamumlal se špetkou po-
hrdání sebou samým, protože ani láska k dceři neomlouva-
la skutečnost, že se snažil zachránit její čest na úkor tohoto
mladíka.

Marisa pozorovala tuto scénu zpoza pokladny a bylo jí
trapně. Předstírala, že počítá hrst mincí, ale pokaždé ztratila
nit a musela začít znovu. S úlevou si všimla, že Ansaldo není
malého vzrůstu, naopak. Možná je dokonce o trochu vyšší
než její otec, usoudila nakonec. Byl sice trochu neohrabaný,
ale ne vyloženě ošklivý. Oči měl krásné a výrazné. Nos mož-
ná trochu větší, to ano, ale na tak širokém obličejí, jako byl
ten jeho, by menší působil nemužně. Najednou jí došlo, že
se od snění o kavárně Gran Caffé Malpighi dostala ke snaze
schrastit manžela jako na bleším trhu, a oči se jí zalily slzami
nikoli zklamáním, ale protože se jí hnusila povýšenost, s ja-
kou si dovolila toho chudáka soudit.

Vtom se k ní Stelvio otočil, jako by se s ní chtěl podělit
o svou radost, ale když uviděl, že je jí do pláče, úsměv mu
z tváře zmizel.

„Pořád vám ještě není dobře, slečno Mariso?“ Přiblížil se
k pokladně, ale ne příliš.

„To nic, jen malá slabost,“ mávla rukou.

Stelvio si ji starostlivě prohlížel. „Je hodněbledá,“ obrátil
se k Ettoremu, aby se ujistil, že to také vidí.

Ettore energicky přikývl. „Vid? To je tím, že málo jí. Dok-
tor řekl, že má brát vitamíny, aby trochu pookřála. To ta
chřipka...“ Vykročil k pultu, ale v půlce se zastavil a usmál

se nad náhlým nápadem: „Poslyš, Stelvio, co kdybys to děvče vzal na dobrou kávu s mlékem a cukrem? Třeba tady do cukrárny na rohu...“ a mávl rukou směrem ven.

Marisa sebou trhla a oči se jí rozšířily.

Stelvio rozpačitě rozpřáhl ruce. „Ale já... nechci obtěžovat,“ zakoktal.

Ettore rozhodným krokem došel zpět k pokladně, popadl Marisu kolem ramen a popostrčil ji ke Stelviovi. „Jen si něco dejte a řekni Berardovi, že je to na mě, ať mi to připíše na účet. Zvu vás,“ nařídil a vystrčil je ze dveří. „Zavolám zatím Camastrovým a řeknu, že se další dodávka pečiva kvůli mně o deset minut opozdí.“

Jakmile se ocitli na chodníku, Stelvio Ansaldo se otočil. „Kabát! Pane Ettore! Přece nechcete, aby dcera zmrzla?“ Mezitím jí instinktivně položil ruku kolem ramen, jemně, aby ji ochránil před studeným lednovým větrem, který silně foukal.

Ettore zůstal chvíli stát na prahu jako přikovaný a pozoroval je. Pak si pospíšil pro dceřin kabát. Marisa ho vzala a Stelvio jí pomáhal rychle do něj vklouznout a zachumlat se. Když odcházeli k Berardově cukrárně, Ettore Balestrieri se za nimi díval. Usmíval se.

Marisa dobře věděla, proč na ni Berardova manželka tak bezostyšně civí, když se se Stelviem posadili k malému stolu. Vypili dvě kávy s mlékem, a protože Stelvio trval na tom, aby také něco snědla, dala si ještě briošku s marmeládou. Seděli mlčky a oba upírali pohled na svou sklenici. Marisa byla vděčná, že v tuhle hodinu ještě zela cukrárna prázdnotou, protože další pohledy by na sobě nesnesla.

„Nebude vám vadit, když mě váš otec zaměstná?“ zeptal se náhle.

„Proč by mělo?“

„Nevím, možná byste byla radši, kdyby to místo nabídl vašemu snoubenci.“

Když si představila Malpighiho, jak v zástěře za pultem krájí šunku, nedokázala se Marisa ubránit úsměvu, i když nevěděla, jestli z nervozity, nebo že ji to tak pobavilo. Povzdechla si: „Já snoubence nemám. Už ne.“

Stelvio k ní zvedl oči a ona k němu také. „To proto vám nebylo dobře?“

Marisa si uvědomila, že v tónu jeho hlasu nebyl ani stín nechutné zvědavosti, jen upřímná starost. „Ano, taky,“ připustila.

„To mě mrzí,“ odpověděl hlasem náhle pevným, ale vřelým.

„Takové věci se stávají.“

„Ale člověk si přeje, aby se nestávaly, že?“

„To je pravda,“ přikývla s posmutnělým úsměvem, upíjela kávu a zahřívala si ruce o sklenici. Ukousla si kousek briošky a pak ukázala na talířek. „Nedáte si taky?“

„Jen jezte, potřebujete nabrat sílu.“ Usmál se na ni.

Marisa si všimla, že má rovné bílé zuby. „Proč vám vlastně říkají Stelvio?“ Zeptala se, aniž věděla proč, a příliš pozdě si uvědomila, že její tón rozhodně neprozrazuje, že by to neobvyklé jméno nějak zvlášť oceňovala.

„Když byl můj otec ve válce v roce 1918, během bojů v horách ho jedné noci zachránila před mrazem jeskyně u Stelvia. Zatímco se třásl zimou, přísahal Panně Marii, že pokud se mu podaří vyvážnout se zdravou kůží, pojmenuje svého prvorozeného syna právě Stelvio.“ Krátce se odmlčel, protože

když mluvil o otci, stále ještě se mu třásl hlas. „A svůj slib dodržel.“

Marisa mírně sklonila hlavu ke straně. „To je moc hezké...“ zašeptala s náznakem upřímného dojetí.

„A pak ho v té barabizně u akvaduktu zabil tyfus,“ uzavřel hořce a krátce pokrčil rameny.

„To je mi líto,“ položila náhle spontánně svou ruku na jeho.

Stelvio ji za ten projev blízkosti odměnil úsměvem, přestože si byli stále téměř cizí.

„Už opravdu musím jít,“ zvedla se Marisa, aby ze sebe konečně setřásla neodbytný pohled Berardovy ženy. „Za chvíli budeme otevírat.“

„A už je vám trochu lépe?“

Marisa s odpovědí chvíli počkala. „Ano,“ přikývla pak upřímně. Poprosil ji, aby ještě chvíli počkala, než zaplatí, pak ji doprovodil ke dveřím lahůdkářství, a tam si bez dalšího vzájemně popřáli hezký den. Stelvio a Ettore si přes výlohu vzájemně pokynuli na pozdrav.

Příští ráno ho Marisa s otcem našli promrzlého před vchodem. Řekl, že bydlí daleko a měl strach, aby nepřišel pozdě, protože autobus staví dost daleko od jeho domu. Pustili ho dovnitř a Ettore mu až s obřadnou vážností předal starý, ale udržovaný plášť, který sám nosil, když byl o třicet kilo lehčí, a k němu zástěru. Řekl mu, že o praní se stará Marisa, a zástěra se musí bez diskuse denně měnit, takže každé ráno tu najde jednu čistou a vyžehlenou. Stelvio se na Marisu omluvně podíval, že jí přidělová práci, a pak se usadil.

Ettore se ho celé dopoledne držel jako stín, začal od základů a vysvětloval mu, že oči, nos a hmat jsou prvními nástroji řemesla. Upozornil ho, že to chce čas, protože na místě, jako je tohle, je jedinou školou zkušenost. Stelvio nadšeně hlтал každé jeho slovo, protože byl Ettore po smrti rodičů první, kdo se mu věnoval jako otec. Od kněžích pochytil něco z tesařiny a zahradničení a dlouho také skládal a vykládal zboží na trzích, protože byl statné postavy, ale v lahůdkářství u Balestrierových to byla jiná písnička. Pořádek, úhlednost a příjemná vůně čerstvých, prvotřídních potravin, zboží, které slečna Marisa aranžovala ve výloze a na regálech s pravou ženskou pečlivostí, s důrazem na barvy, uspořádané krabice, cenovky nadepsané úhledným písmem. A pak sama slečna Marisa, tam vpravo, vonící po růžích.

Když zavírali na polední pauzu, trval Ettore na tom, aby k nim šel Stelvio na oběd. Ten rozpačitě namítl, že to není třeba, že si může na jídlo někam zajít, ale Ettore nedal jinak. Poslal Marisu, aby upozornila Letizii, že je potřeba prostřít pro jednoho hosta navíc, a přesně ve čtvrt na dvě už všichni seděli u Balestrierových u stolu. Ženy mlčky, oči upřené do talíře, Ettore veselý a hovorný. Vyprávěl, že když mu bylo osm, jeho první šéf, jistý Peppe Carpi, si ho vzal do uzenářství v San Giovanni jako učně a hned ho šoupl za pult, aby obsluhoval, i když musel stát na stupínku, protože byl ještě moc malý. Pracoval patnáct hodin denně, tou dřinou si odrovnal záda a dvakrát si málem uřízl prst, ale v pouhých osmnácti už měl vlastní obchod a věrné zákazníky, ochotné vystát frontu, protože nechtěli obsloužit od nikoho jiného. Pyšně ukazoval ukazováček pravé ruky hrbolatý od hlubokých jizev, a dokonce trochu zkřivený, a hrdě prohlásil, že do své